

УДК 336

Любич О. О.¹, Драчко-Єрмоленко Є. В.²

alyubich@ukr.net

¹віце-президент, д. е. н., проф., ДННУ «Академія фінансового управління»

²аспірант, ДННУ «Академія фінансового управління», Київ

ДИНАМІКА КОШТІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В ОЩАДНИХ БАНКАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

В умовах пандемії коронавірусу природно було очікувати скорочення обсягів заощаджень у банках. Однак вкладники в загальній масі, навпаки, виявились більш схильними до збільшення нагромадження коштів. Головна причина полягала у відкладеному попиті на купівлю певних товарів та послуг (подорожі, відпочинок). Ще одним фактором, на наш погляд, є те, що ядро вкладників завжди утворюють особи з високим рівнем достатку, тому в період вимушеної ізоляції вони не втрачали регулярні доходи і могли собі дозволити відстрочення витрат. Третім фактором є заощадження людей переважно пенсійного віку, котрі дотримувались консерватизму в споживанні і не переходили на цифрові канали у купівлі товарів в умовах карантину.

Статистика банківського сектору показує відносно стабільний приріст залишків вкладів у системі. Певне уповільнення приросту спостерігалось у 2021 р., коли активна фаза пандемії вже закінчувалася (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка коштів фізичних осіб у банках

Показники	01.01.20	01.07.20	01.01.21	01.07.21	01.01.22
Усього кошти фізичних осіб, млрд грн	552	626	682	700	727
Приріст між звітними датами, %	-	13	9	3	4

Джерело: Розраховано авторами за даними [1].

Змін у лідерстві серед ощадних банків не відбулось: перші місця зберігають два державні банки, конкуренцію яким складають лише Райффайзен Банк Аваль і Альфа-банк (сучасний бренд «Сенс-банк») (табл. 2). ПриватБанк та Ощадбанк поступились своїми позиціями, останній знизив свою частку більше ніж на 2 відсоткових пункти (в. п.). Помітну роль відіграють великі приватні банки, які активно розвивають дистанційний сервіс для клієнтів. Саме завдяки цьому ПУМБ збільшив ресурсну базу за коштами фізичних осіб за часів пандемії з 20,6 млрд до 35,1 млрд грн, а Універсал-банк (під брендом «МОНОБАНК») досяг ще більшого приросту – з 10,5 млрд до 33,5 млрд грн. Лояльність вкладників меншою мірою залежить від просунутого бренда, а здебільшого від якості послуг.

Таблиця 2. Банки – лідери у залученні коштів фізичних осіб, частка в системі, %

Банк	01.01.2020	01.01.2021
ПриватБанк	32,80	31,10
Ощадбанк	19,00	16,70
Райффайзен	4,80	5,80
Альфа-банк	6,60	6,70

Джерело: Розраховано авторами за даними [1].

Повноцінними ощадними банками, у яких частка коштів у загальних зобов'язаннях, перевищує 50 %, за результатами 2021 р. були вісім банків (ПриватБанк, Ощадбанк, Універсал банк, А-Банк, Мегабанк, Ідея Банк, Форвард, Полікомбанк), але в цьому сегменті панують, по суті, два великі державні банки. Протягом 2020 р. Ощадбанку вдалось збільшити частку коштів фізичних осіб у зобов'язаннях (табл. 3), але це відбулося за рахунок ситуативного зменшення приросту коштів юридичних осіб.

Таблиця 3. Частка залишків коштів фізичних осіб у зобов'язаннях провідних ощадних банків у період пандемії коронавірусу, %

Дата	ПриватБанк	Ощадбанк	Універсал	А-Банк
01.01.20	69,70	45,3	65,4	81,4
01.07.20	71,00	60,5	94,2	77,5
01.01.21	67,40	58,8	70,7	79,4
01.07.21	69,50	54,5	69,0	79,6
01.01.22	66,50	56,6	65,8	75,5

Джерело: Розраховано авторами за даними [1].

Як визнав НБУ за підсумками 2020 р. [2], карантин змінив фінансову поведінку більшості домогосподарств, які мають середні й вищі доходи: з одного боку, сталося скорочення витрат на споживання, з другого – підвищення норми заощаджень.

На стабілізацію залишків коштів на поточних рахунках фізичних осіб позитивно вплинув розвиток інтернет-торгівлі: якщо до пандемії коронавірусу типовою була купівля товарів у інтернеті через нижчу ціну, то в умовах карантину перелік номенклатури закупівель значно розширився. Так, зросли витрати на оплату доставлення їжі, продуктів і ліків на замовлення, без відвідування магазинів, послуг дистанційного навчання, інтернет-телебачення. Для таких платежів домогосподарствам необхідно було утримувати кошти на карткових рахунках, аби здійснювати безготівкові перекази. Таким чином пандемія та карантин значно прискорили розвиток сервісу дистанційного управління рахунками без відвідування філії банку.

Отже, можна стверджувати, що мало місце «вимушене заощадження», оскільки домогосподарства тимчасово скоротили витрати й відклали окремі видатки на кращі часи.

Перехід частини персоналу на дистанційну форму роботи був тимчасовим, але це також сприяло зменшенню поточних витрат домогосподарств. Особливий вплив на збільшення залишків коштів на поточних рахунках спричинила паніка серед тих верств населення, котрі побоювались зараження через банкноти. Заспокоюванню громадян сприяла комунікаційна політика Національного банку, а також встановлення вимог до дезінфекції купюр.

Наші висновки збігаються з результатами дослідження зарубіжних учених. Зокрема, Х. О. Дурсун-де Ніф та А. Шандльбауер порівняли динаміку коштів на рахунках у банках США та Західної Європи з рівнем інфікування населення і виявили, що під час пандемії у країнах із високим рівнем захворювань коронавірусом домогосподарства активніше нарощували заощадження на депозитних рахунках унаслідок скорочення витрат через обмеження їхньої мобільності [3]. Американські резиденти збільшили депозити на рахунках у банках більше ніж на 35 % на кінець 2021 р. порівняно з груднем 2019 р., це було рекордним приростом за останні 30 років [4].

На відміну від розвинутих країн, в Україні соціальні виплати (трансферти) громадянам унаслідок пандемії (захворювань) були незначними, тому їх не слід вважати причиною зростання заощаджень. Наприклад, експерти Європейського центрального банку доводять [5], що у країнах ЄС приріст заощаджень у банках великою мірою відображає нижче споживання, оскільки фіскальні трансферти стабілізували доходи сектору домашніх господарств, навіть тих, де працівники зазнали скорочення заробітної плати. Державні схеми скороченої зайнятості забезпечували компенсацію за втрату доходу і допомагали підприємствам зберегти наявні робочі місця.

Як доводять Р. Левін та ін., приплив депозитів до банків у період спалаху пандемії був викликаний пропозицією, а не попитом на депозити [5]. Суттєво стимулювало заощадження загальне побоювання в суспільстві щодо тривалості пандемії і можливої втрати роботи через закриття підприємства (або працездатності внаслідок захворювання) як джерела доходів. Нейтралізували цю тенденцію стимулюючі заходи з боку урядів щодо фінансової допомоги бізнесу в збереженні робочих місць.

Оскільки збільшення заощаджень відображає падіння споживання певних послуг, то цей фактор більше впливає на верстви населення з високими доходами (які відносно менше витрачають на харчування, а більше – на промислові товари і послуги, порівняно з домогосподарствами з низькими доходами). Також особи з високими доходами мали більше можливостей продовжувати працювати і заробляти доходи на дистанційній основі в умовах соціальної ізоляції.

Загальним висновком із дослідження цього питання є визнання того факту, що вплив пандемії на заощадження має більше унікальності, ніж загального, що дає змогу очікувати швидкого відновлення допандемічних тенденцій у зростанні ресурсної бази банків. Ощадні банки опинились у виграшному становищі в умовах пандемії коронавірусу як «установи безпечного зберігання відкладених витрат». Тобто приріст заощаджень є вимушеним, не дає змоги банкам заспокоюватися або стверджувати, що в схожих ситуаціях у майбутньому вони краще захищені, ніж універсальні банки.

Список літератури

1. Наглядова статистика. Національний банк України. – url: <https://bank.gov.ua/ua/statistic>.
2. Звіт про фінансову стабільність. – Грудень 2020 року. – Національний бан України. – url: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-gruden-2020-roku>.

3. Dursun-de Neef H. Ö., and Schandlbauer A. COVID-19, bank deposits, and lending. – Journal of Empirical Finance. - Volume 68, September 2022, Pages 20-33. – url: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0927539822000469>.

4. Castro A., Cavallo M., and Zarutskie R. Understanding Bank Deposit Growth during the COVID-19 Pandemic. FEDS Notes, June 03, 2022. – url: <https://www.federalreserve.gov/econres/notes/feds-notes/understanding-bank-deposit-growth-during-the-covid-19-pandemic-20220603.html>.

5. Dossche M., Krustev G., and Zlatanos S. COVID-19 and the increase in household savings: an update - ECB Economic Bulletin, Issue 5/2021. – url: https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/focus/2021/html/ecb.ebbox202105_04~d8787003f8.en.html.

6. Levine R., Lin C., Tai M., and Xie W. How Did Depositors Respond to COVID-19? - The Review of Financial Studies, Volume 34, Issue 11, November 2021, Pages 5438–5473, url: <https://doi.org/10.1093/rfs/hhab062>.

Матеріал підготовлено в рамках проекту, що виконується за грантової підтримки Національного фонду досліджень України (реєстраційний номер: 2020.01/0546).

УДК 658.15

Н. Радіонова, В. Левченко

radionova_n@ukr.net, valentyna.levchenko@gmail.com

Київський національний університет технологій та дизайну, Київ

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Дослідження тенденцій розвитку внутрішнього аудиту в Україні потрібно розглядати через призму аналізу трендів, які відбуваються у суспільстві. Агентством з МСФЗ 17.05.2023 було проведено вебінар за темою: «Внутрішній аудит в Україні: адаптація до нових правил і викликів в умовах стрімких змін», на якому експерт Світового Банку з питань внутрішнього контролю та управління ризиками, аудитор, PhD Чумакова Ірина зазначила, що внутрішній аудит слід розглядати як частину суспільних процесів, тому мегатренди в суспільстві вплинуть на майбутнє внутрішнього аудиту [3].

Нещодавно оприлюднений **Звіт «Погляд керівників на головні ризики 2023 і 2032 років»** [3] (*Executive Perspectives on Top Risks 2023 & 2032*), був розроблений спеціально для того, щоб допомогти керівникам, членам ради директорів та іншим керівникам вищого рівня, у тому числі керівникам служби внутрішнього аудиту, зорієнтуватися у ці складні часи в багатьох сферах ризику, що дозволить їм більш ефективно управляти функцією внутрішнього аудиту.

Ефективне управління підрозділом внутрішнього аудиту є необхідним для забезпечення відповідності Стандартам внутрішнього аудиту, а також для додання цінності страхової компанії. Важливим аспектом в управлінні діяльністю з внутрішнього аудиту є правильне позиціонування підрозділу внутрішнього аудиту для:

- спрямування його роботи на підтримку досягнення цілей страхової компанії;
- налагодження співпраці з усіма структурними страхової компанії;
- максимізації використання ресурсів, доступних підрозділу внутрішнього аудиту;
- забезпечення постійного професійного розвитку внутрішніх аудиторів.

На практиці, компанії по різному називають відділи, що займаються внутрішнім аудитом, наприклад:

- департамент аудиту;
- служба внутрішнього аудиту;
- відділ ревізій та контролю;
- сектор аудиту.

Деякі компанії функції внутрішнього аудиту доручають виконувати фінансовим відділам чи відділам контролінгу, які можуть створювати у своєму складі окремі підрозділи, у зв'язку з чим часто доводиться чути такі довгі назви посад: «внутрішній аудитор департаменту фінансів», «аудитор відділу внутрішнього аудиту департаменту економіки та фінансів», «аудитор департаменту контролінгу» тощо [1].

Досить цікаво подано систему об'єктів аудиторської перевірки діяльності страхових компаній у дослідженні Калінської Т. А. й Самчинської Я. Б., які класифікували їх за трьома критеріями: правове забезпечення діяльності, система внутрішнього контролю й бухгалтерський облік і звітність страхових компаній [3, с. 164].

Класично, функції внутрішнього аудиту полягають у поліпшенні контролю всередині підприємства та виконанні захисної ролі, пов'язаної зі зберіганням активів, отриманням точної інформації про наявність майна власника. З 01.01.2024 набере чинності новий Закон України «Про страхування» від 18.11.2021 р. № 1909-IX [2], який регулює питання внутрішнього аудиту у страхових компаніях .